

שמות

[אח"כ 1234567]

פרשת שמות

וַיֹּסֶף הָיָה בְּמִצְרַיִם [א ה]. וּפְרַשׁ"י לְהוֹדִיעַךְ צְדָקְתוֹ שֶׁל יוֹסֵף. וּלְכַאוּרָה לֹא כָאֵן הַמְּקוֹם לְכַתּוּב זֶה, וּבִפְרָט כְּשֶׁכָּבַר נִכְתְּבוּ מֵעֲשׂוֹ. וְנִרְאֶה שֶׁכִּיּוֹן שֶׁנִּקְטַ שְׁחִיבִינֵי שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְאָמַר הַכְּתוּב שֶׁהוּא מֵצֵד שֶׁהָיוּ אֶת יַעֲקֹב שֶׁנִּתְחַנְּכוּ אֶצֶל יַעֲקֹב, וְלֹכֵן אָמַר שֶׁמָּה שְׁחִיבִיב גַּם יוֹסֵף, אִף שֶׁהוּא הָיָה בְּמִצְרַיִם, גַּם הוּא נַעֲשָׂה כֵן בְּזִכּוֹת חִינּוּךְ הַבְּנִיִּים שֶׁהָיָה אֶצֶל יַעֲקֹב, שֶׁכִּ"כ הָיָה חֲנוּכּוֹ וְהִשְׁפַּעְתּוֹ גְּדוּלָּה עַד שֶׁאִף שֶׁהָיָה בְּמִצְרַיִם הִיָּתָה דְמוּת דְיוֹקְנֵנו שֶׁל אָבִיו תְּמִיד לִפְנֵינוּ, וְכַדְבָּאֵרְתִּי [בְּרֵאשִׁית מִזֶּה ה] בְּקִרְאָה דֵּהַגּוֹלְדִים עַד בּוֹאֵי אֵלֶיךָ לִי הֵם עֵי"שׁ.

וַיִּקְרָא מֶלֶךְ חֹדֶשׁ [א ה]. פְּרַשׁ"י חֹדֶשׁ אָמַר חֹדֶשׁ מִמֶּשׁ וְחֹדֶשׁ אָמַר שֶׁנִּתְחַדְּשׁוּ גִזְרוֹתָיו. הַחִילּוֹק בֵּין הַמִּלֵּךְ מֶלֶךְ חֹדֶשׁ לַמִּלֵּךְ שֶׁנִּתְחַדְּשׁוּ גִזְרוֹתָיו, הוּא אִם יֵשׁ לְאָדָם לְחֹשׁ שֶׁלֹּא יִתְקַלְקַל כִּ"כ אִף שֶׁלֹּא לְהַכִּיר הַטּוֹבוֹת הַגְּדוּלוֹת שֶׁעָשׂוּ עִמּוֹ וּיִרְצֶה לְהַרְעֵ עוֹד בְּיוֹתֵר, שֶׁלִּמִּלֵּךְ מֶלֶךְ חֹדֶשׁ אֵין לְאָדָם לְחֹשׁ לְזוֹה, וְאִי"צ לְלַמּוֹד מוֹסֵר וְתוֹכַחָה בְּשִׁבִיל כֵּךְ, וְכַדְבָּאֵרְתִּי [דְּבָרִים כֹּה יו] בְּזִכְרֵית מַעֲשֵׂה עֲמֶלֶק בּוֹה"ו שֶׁהוּא לְתַכְלִית זֶה שֶׁאָדָם לֹא יֵאֱמִין בְּעַצְמוֹ וּיְחֹשׁ אִף לְעֵנִין שֶׁלֹּא יִהְיֶה חָ"ו רִשָּׁע כְּעֲמֶלֶק, וְצָרִיךְ לְהַתְּבַוֵּן ע"ו, אֲבָל עַל כֹּזֶה דִּנְתְּחַדְּשׁוּ גִזְרוֹתָיו אֵין לְחֹשׁ, וְלַמִּלֵּךְ הַשְּׁנִי גַם ע"ו יֵשׁ לְחֹשׁ וְלֹא יֵאֱמִין בְּעַצְמוֹ, דַּל"כ לְאִיזוֹה תַּכְלִית נִחְלָקוּ, דְּמֵאֵי דֵהוּהָ הוּא, וְלַמִּסְבֵּר קִרְאֵי נְמִי לֹא שֵׁיךְ כִּ"כ בְּכָאֵן, שִׁיּוֹתֵר מִשְׁמַע דְּחֹדֶשׁ מִמֶּשׁ.

וַיִּיָּטֵב אֱלֹקִים לְמִילְדוֹת וּיִרְכֵּב הַעַם וְגַרְוִי וַיַּעַשׂ לָהֶם בְּתֵיבִים [א כ]. לְכַאוּרָה לְמָה הַפְּסִיק

וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל [א א]. פְּרַשׁ"י אֵע"פ שֶׁמִּנְאֵן בְּחִיָּהֵן בְּשְׁמוֹתֵן חוֹר וּמִנְאֵן בְּמִיתָתָן לְהוֹדִיעַ חֲבַתָּן שֶׁנִּמְשְׁלוּ לְכּוֹכְבִּים. וְלְכַאוּרָה אִיזוֹה חֲשִׁיבוֹת הוּא מָה שֶׁנִּמְשְׁלוּ לְכּוֹכְבִּים וְזוֹה שְׁמוּצִיאַן וּמִכְנִיסֵן בְּמִסְפָּר. וְנִרְאֶה דֵּהַכּוֹוֹנָה דֵּאִף שֶׁהִקְב"ה גָּתָן כַּח הַבְּחִירָה לְהָאָדָם שִׁיּוֹכַל לַעֲשׂוֹת נֶגֶד הַתּוֹרָה, מ"מ הַמְּדִרְגָּה הַיּוֹתֵר גְּדוּלָּה כְּשֶׁהִגִּיעַ לְכָלֵל הַבְּנֵה שֶׁמְכִיּוֹן שֶׁהוּא דְבַר אִיסוּר אֵינּוּ יוֹכַל לְעַבּוֹר ע"ו בִּידְעֵתוֹ הַגְּדוּלָּה גּוֹדֵל חוֹמֵר הָאִיסוּר, וְלֹכֵן נֵאמַר בְּאִיזוֹה אִיסוּרִים לֹא תוֹכַל, כֹּהֵא דְלֹא תוֹכַל לְאָכּוֹל בְּשַׁעֲרֵיךְ בְּפ' רֵאָה [יב יו], שֶׁאֵיִתָּא בְּרַשׁ"י ר' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קִרְחָה אֹמֵר יוֹכַל אַתָּה וְאֵינְךָ רִשָּׁאֵי, וְאִמְנָם כֵּךְ הִיָּה רֵאוּי שֶׁלֹּא יוֹכַל אָדָם כָּלֵל לְעַבּוֹר וְלַעֲשׂוֹת נֶגֶד צִוּוֹי ה' אֲלֵא שֶׁמ"מ יוֹכַל לַעֲשׂוֹת נֶגֶד רְצוֹנוֹ יִתְבַּרְךְ מִשּׁוֹם שֶׁכֵּן רִצְהָ הַקְּב"ה לִיתֵן בּוֹה בְּחִירָה לְהָאָדָם כְּדִי שִׁיִּקְבַּל שְׂכָר, לֹכֵן אָדָם הַמַּעֲלָה מִבֵּין וְרוֹאֶה שֶׁאֵינּוּ יוֹכַל לְעַבּוֹר. וְזוֹה מְדִרְגַת הַשְּׁבִטִים שֶׁעָשׂוּ כָל צִוּוֵי ה' כְּמוֹ מוֹכְרֵחִים בְּלֹא בְחִירָה, כְּמוֹ שֶׁהַכּוֹכְבִּים שֶׁג"כ יֵשׁ לָהֶם דַּעַת וְעֲשִׂייתָם הִיא מוֹכְרֵחַת, שֶׁלֹּכֵן מוּצִיאַן וּמִכְנִיסֵן בְּמִסְפָּר בְּשְׁמוֹתָם, שֶׁאוֹתָן הַשְּׁמוֹת שֶׁנָּתַן לָהֶם בַּעַת הוּצֵאתָן נִשְׁאָר לָהֶם בְּאוֹתוֹ הַמַּעֲלָה, וְלֹא הוּצָרְךְ לְקִרְוֹא לָהֶם שֵׁם אַחֵר מֵצֵד מַעֲשִׂיהוֹן, שֶׁנִּגְרַע מַעֲלָתָם, מִשּׁוֹם שֶׁלֹּא נִגְרַע, וְכִ"כ הַשְּׁבִטִים שֶׁהָיוּ חֲבִיבִים שֶׁאוֹתָן הַשְּׁמוֹת שֶׁלָּהֶם שֶׁנַּעֲשׂוּ דְבַר חָשׁוֹב בְּפ"ע מִשּׁוֹם שֶׁהִשִּׁיגוּ הַמְּדִרְגָּה שֶׁעוֹשִׂין רַק רְצוֹן ה', וּמַעֲשִׂיהוֹן לֹא גִרְעוּ בְּחֲשִׁיבוֹת שְׁמוֹתָן, וּמִכְנִיסֵן בְּמִסְפָּר כְּמוֹ שֶׁהוּצִיאַן בְּמַעֲלָתָן נִשְׁמַתָּן.

דברים, כמו שאומר שלמה ע"ה [קהלת י ה] שענין רע הוא השגגה שיוצא מהשליט, לכן צריך שיהיה ירא ה' מאד, וכהציווי שנאמר במלך ביחוד ביראה [דברים יז יט], לכן מחמת שהם היו יראי ה' שרק מצד יראתם יכלו להציל כמה נפשות, שהרי מצד טובתם הרי היה ברוב הפעמים שהיו פטורות מלילך להיולדות, אבל הם הלכו אף שהיה סכנה להם, לכן הבתים דכהונה ומלכות שייך דוקא לצאת מהם.

ויסתר משה פניו כי ירא מהביט אל האלקים [ג ו]. צריך להבין מה שעל ויסתר פניו היה למשה שכר, וגם נענש שאמר הקב"ה בבקשתו הראני נא את כבודך [להלן לג יח], כשרציתי לא רצית [שמו"ר ג א]. ונראה דמשה מרוב ענותנותו חשב שעדיין לא הגיע הזמן שיהיה ראוי לגילוי שכינה כזו שרצה הקב"ה להראות לו, ומצד זה היה לו שכר, אבל הקב"ה השיב לו שהרצון להשיג דברים גדולים כאלו הי"ל להכריע מדת הענוה שלו, וע"ז הקפיד עליו הקב"ה. ומזה יש לנו ללמוד כי יש דברים שמכריעין אף את המדה היותר גדולה, כגון כשראוי להורות ואין שם מי שיורה, מוכרח להורות ולא לחוש למדת הענוה, כמו שנאמר ע"ז [משלי ז כז] ועצומים כל הרוגיה [סוטה כב א] ואף כאשר יש מי שחולק עליו בהוראתו, והתבונן הרבה והחליט שהצדק אתו, אסור לו לחזור בשביל הוראת השני, וגם לפעמים תלמיד לרב אסור לשתוק, כבסנהדרין דף ז' ע"ב, אבל מ"מ יעשה דבריו באופן שח"ו לא יבייש את השני, וכדומה הרבה דברים יש למילף.

שלח נא ביד תשלח [ד יג]. צריך להבין מ"ט סרב משה כ"כ, והרי הוא ציווי השי"ת שכן רצה שיהיה הוא הגואל אף שהוא הצעיר. ונראה דמצד ענותנותו חשב שהוא מחמת שהשי"ת רוצה להוציא את בני ישראל ולהושיעם רק מפני ההבטחה לבד, ולכן גואלם שלא באופן הטוב ע"י הגדולים אלא ע"י

בין וייטב למילדות ליעש להם בתים, כיון שזהו הטובה. וצ"ל שהטובה היא בזה שאמר וירב העם, כמו שאמר משה ואם תשלום השכר שלי בעם הזה תודיעני עיין רש"י תשא [לג יג], שכל רצונם ושמחתם של המילדות היה שירבו העם ונתן להם הקב"ה רצונם. ולכאורה איזה מעלה הוא מה שנאמר על יוכבד ומרים שלא סייעו להרוג, הא דבר זה אסור דיהרג ואל יעבור, וכי זהו השבח שיראו את אלקים. אבל הכוונה דמדרך העולם שמצוה שבא בקושי כמו שמוש חולה קשה שיש טורח וקושי גדול לשמשו, אף אם הוא אביו שאהבו מאד מ"מ לא יצטער כ"כ כשימות שלא על ידו ויפטר ממילא מהשמוש הקשה, ולא שייך להחשיב זה לחטא גדול כי הרי לא גרם כלל לזה, אבל המילדות מיראתם את ה' היו מצטערים מאוד אם היה מת ילד אף שלא על ידם אלא ע"י איזה חולי, כדי שלא יהיה נדמה להם ששמחים על שלא יצטרכו לעמוד בנסיון, ולכן ברכם ה' שלא מת שום ילד, ובזכות זה זכו לבתי מלכות וכהונה ולויה, באשר רק מאלו שיש להם מדות כאלו ויראת ה' גדולה כמהם יש להעמיד מהם לראש שילמדו מהם כמו שאמר [דברים לג י] יורו משפטך ליעקב, ויהי דוד עושה משפט וצדקה [ש"ב ח טו].

ויהי כאשר יראו וגו' ויעש להם בתים [א כא]. ולכאורה לאיזה צורך נאמר זה, הוא שכר מצוה בהאי עלמא ליכא, ויש להם שכר לעוה"ב יותר ויותר. ונראה דאמר בזה דכהן הא צריך להיות מורה העם ועובד עבודת השי"ת, שלזה צריך להיות אוהב ישראל ובעל מדות טובות ומוסר נפשו לכלל ישראל, ועל כולם לעשות הכל מיראת השי"ת שאז לא יכשל ח"ו להטעות את עצמו מאמת ושקר וטוב ורע, וכן מלך אשר צריך לעשות צדקה ומשפט, ואירע הרבה פעמים שיש מקום לטעות, וכל דבריו הם דין, ושגגתו אפשר לתחריב כמה